

MIEDZY POLSKĄ A UKRAINĄ

**POGRANICZE - MNIEJSZOŚCI
WSPÓŁPRACA REGIONALNA**

**Pod redakcją
Mariana Malikowskiego
Dariusza Wojakowskiego**

SPIS TREŚCI

Od redaktorów	5
---------------------	---

Część pierwsza

Pogranicze i mniejszości w teorii socjologicznej

Andrzej Sadowski - Od społeczeństwa zróżnicowanego kulturowo do społeczeństwa wielokulturowego	9
Grzegorz Babiński - Pogranicza etniczne i kulturowe	19
Łukasz Róg - Mniejszości narodowe wobec systemów politycznych	29
Bogumiła Duber - Problematyka narodu jako społeczności ideologiczno-kulturowej (<i>na przykładzie narodu polskiego</i>)	37
Jan Róg - Zróżnicowanie kulturowe i etniczne na Krymie	45

Część druga

Pogranicze polsko-ukraińskie

Dariusz Wojakowski - Charakter pogranicza polsko-ukraińskiego - analiza socjologiczna	61
Monika Słezak - Problem identyfikacji narodowej Ukraińców na Łemkowszczyźnie i Podlasiu	83
Henryk Stroński - Problemy narodowego odrodzenia Polaków na Ukrainie	95
Artur Paszko - Kościół rzymskokatolicki na tle sytuacji wyznaniowej współczesnej Ukrainy	101
Світлана М. Коляденко - Особливості, тенденції та перспективи розвитку системи освіти поляків як етнонаціональної меншини у поліетнічному організмі України	117
Ireneusz Solarczyk - Odrodzenie instytucjonalne mniejszości narodowych na pograniczu polsko-ukraińskim w okresie transformacji - Polacy w Drohobycz i Ukraińcy w Przemyślu	129
Mirosław Boruta - Idea niepodległości Ukrainy jako wyraz polskiej racji stanu w okresie II Rzeczypospolitej	149

Світлана М. Коляденко (Żytomierz)

ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ ПОЛЯКІВ ЯК ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ У ПОЛІЕТНІЧНОМУ ОРГАНІЗМІ УКРАЇНИ

Сучасна Україна (після прийняття Акту про незалежність 24 серпня 1991 року) - країна з поліетнічним складом населення. Цей факт є безперечним. За даними перепису населення 1989 року, із майже 52 мільйонів жителів України понад 14 мільйонів є представниками того чи іншого етносу. До речі, в тому ж переписі значиться, що на Україні представлені 127 етносів (5). Але ці дані не можна вважати точними тому що у графах перепису відсутні пункти: «Інші національності» та «Національність». Годі було б сподіватись запобігти асиміляції в такий багатонаціональній країні, якою був СРСР. Це дає науковцям підстави припустити, що в Україні мешкають представники понад 130 етносів (13,118) (16,118) (17,7).

Тому у контексті етносоціальної ситуації, яка склалася в Україні після проголошення її незалежності стало цілком логічним прийняття 25 червня 1992 року Закону «Про національні меншини в Україні», із впровадженням якого була зроблена найбільш повна на сьогоднішній день спроба правового регулювання національних відносин у країні. Достатньо сказати, що деякі поняття, які вводяться Законом, назалежно від повноти їх розкриття, наприклад, «національні меншини» (ст.3) (1,3), «життєве середовище національних меншин» (ст.10) (1,5), або проголошуваних прав, наприклад, право на національне прізвище, ім'я, по батькові (ст.12) (1,5), раніше українському законодавству були невідомі. Але цей закон грішить і деякими суттєвими недоліками. По-перше, не існує юридичних механізмів приведення норм, проголошених Законом, у дію. У деяких випадках існує загроза бездіяльності Закону без створення спеціальних розгорнутих державних програм. Наприклад, у статті 7 зазначається: «Держава вживає заходів для підготовки педагогічних, культурно-просвітницьких та інших національних кадрів через мережу національних закладів» (1,4). Цю статтю слід розуміти, як викривлення справжньої програми для захисту прав національних меншин. Адже тут повинно говоритися про розробку національної програми освіти з метою уникнення культурної асиміляції, а не про підготовку національних кадрів. Крім того, як засвідчує Голова Державного комітету України у

справах національностей та міграції, член-кореспондент НАН України Володимир Борисович Євтух до Закону на підготовчому етапі були введені кілька статей, які базувалися на принципах національно-культурної автономії (для нашої країни продуктивніше впроваджувати принцип задоволення потреб етнокультурного розвитку на індивідуальній основі), але тоді вони не були затверджені (11,4). Іншими словами, Закон має все той же недолік, який мали майже всі закони радянських часів - він не має прямої дії.

Не зважаючи на вказані недоліки, Закон «Про національні меншини в Україні» перевів всі національні проблеми в русло правового вирішення та відкрив галерею законодавчих актів, які почали реалізацію етнополітики держави щодо національних меншин, серед них: Закон «Про мови в Українській РСР» (1989 р.), «Про освіту», «Про біжінців» (1993 р.), «Про громадянство України» (1997 р.). У стадії підготовки знаходиться «Концепція державної етнополітики України» та «Державна програма розвитку культури національних меншин України на період до 2000 року».

Ми звикли недооцінювати притаманні суспільству особливості культури, сприймаючи їх як щось природно чуттєве, супровідне економіці, політиці. Між тим етнічна культура є одним з найважливіших чинників громадської злагоди, міцї держави. Етнічна культура розуміється як сукупність своєрідних рис духовного й матеріального життя, що склалася історично й органічно властива конкретній людській спільноті.

У структурі етнічної культури можна виділити такі основні елементи, що перебувають у тісному зв'язку та взаємодії: історична пам'ять; мова; етнічна самосвідомість; традиції та ідеали в галузі національно-державного розвитку; норми співжиття і спілкування з іншими етнічними спільнотами та їхніми представниками; особливості господарювання, житла, побуту, характеру моральності тощо. Етнічна культура заслуговує пильної уваги з ряду причин:

- участь у національно-державному будівництві України різнонаціонального людства;
- етнічна культура - неодмінна умова нормального існування будь-якої етнонаціональної держави;
- ренесанс різних релігій у житті українського поліконфесійного суспільства;
- загальна тенденція суспільного розвитку на рубежі XX та XXI століть полягає у формуванні світового співтовариства народів і країн;
- потреба подолання негативних явищ у національних відносинах (національна обмеженість, етнологізм, етнофобія тощо) (14,4).

Зміна економічної, політичної, духовної ситуації в Україні призвела до значних видозмін внутрішніх відносин українського етносу, які існували в радянський період, а також його відносин з іноетнічними групами, котрі

проживають на теренах держави, і відносин між самими цими групами. Зсі ці процеси приходять у рух з неоднозначними наслідками. По-перше, вони стають більш багатими, складними, різноманітними, усвідомленими. По-друге, намітилися тенденції, які породжують загострення, протиріччя, конфлікти. Складність ситуації визначається проблемою поєднання загальнодержавних інтересів з тенденціями національно-етнічного заміцнення.

Перед Україною стоїть надзвичайно важливе завдання вибору моделі, шляху перетворення суспільства. Більшість з науковців зауважує, що немає жодної держави світу, чий досвід підходив би до ситуації в Україні (13,120). Наша держава може і повинна синтезувати одночасно підходи до вирішення цих проблем, що були застосовані на Заході та Сході, взявши до уваги принаймні три чинники: 1) концепцію ефективності суспільств; 2) природні тяжіння традиційної культури; 3) геополітичні та історичні обставини взаємовпливу культур (13,190).

Відродження і розбудова повноцінного духовного життя етнічних груп включає:

- 1) задоволення потреб етносів в освоєнні багатств рідної мови, літератури, історії, традицій, кращих надбань своєї культури;
- 2) створення умов для культурного розвитку етнічних меншин, що проживають на території України.

Метою нашого дослідження є спроба показати реалізацію цих завдань на прикладі організації системи освіти польської етнонаціональної меншини. Перше питання яке завжди постає при науковому аналізі данної проблеми є питання кількісного співвідношення поляків до всього населення України. Це точно невідомо. Навіть у наукових працях автори частіше всього окреслюють кількість поляків, що приживають на теренах України словами «біля», «близько», «понад». За останнім переписом населення їх було 219 тис., серед них 27.500 осіб вважало польську мову рідною (це становить 10% від загальної кількості) (див. табл.1). З інших джерел відомо, що кількість осіб, що відносили себе до польської національності на Україні протягом 1979-1989 рр. зменшилася на 30 тис. Треба зазначити, що кількість поляків володіючих рідною мовою складає 12,5% від їх загальної кількості (див. табл.2). Однак, польські наукові джерела вказують, що у 1990 році на Україні проживало 500 тис. поляків. У свою чергу римсько-католицьке духовенство стверджує, що на території України проживає від 800 тис. до 1,5 млн. поляків (але у це число, скоріше за все, включені представники інших етносів) (17,7).

Таблиця 1. Кількість поляків за переписом населення 1989 року (2).

<i>Регіон</i>	<i>Кількість</i>
Львівська область	26.876
Львів	9.730
Хмельницька область	36.693
Хмельницький	7.448
Чернівецька область	4.700
Чернівці	2.205
Іванофранківська область	3.405
Івано-Франківськ	1.074
Рівненська область	3.032
Рівне	1.084
Волинська область	1.165
Луцьк	510
Закарпатська область	690
Ужгород	245
Тернопільська область	6.704
Тернопіль	1.178
Житомирська область	69.413
Вінницька область	8.404
Київ	10.445

Таблиця 2. Кількісні зміни чисельності поляків на Україні (на прикладі трьох областей) (2;3;4).

<i>Переписи населення</i>	<i>1959 рік</i>	<i>1970 рік</i>	<i>1979 рік</i>	<i>1989 рік</i>
Житомирська область	102.995	90.720	82.430	69.413
Хмельницька область	70.068	52.590	43.858	36.693
Львівська область	59.139	41.518	32.920	26.876

Більшість сучасних науковців дотримуються думки, що на території України проживає коло 300 тис. Поляків (17,7).

Друге питання, яке потрібно з'ясувати, - це рівень національної свідомості та самопочуття польської етнічної меншини, яка становить по суті самостійну етнічну популяцію на території України. За етносоціологічними обстеженнями 1989 і 1991 рр., що проводилися по даних й тих самих об'єктах репрезентації в 10 областях України і в місті Києві було визначено етнічні автостереотипи (10,122).

Найвагомішим компонентом у загальній структурі етноавтостереотипів залишається етнокультурний, включаючи мову. У поляків етнокультурна основа в сьогоденній буденній свідомості є близькою до середньої. Проте самоідентифікація у поляків, на відміну від українців і росіян.

відбувається не за мовою, а за духовними елементами традиційно-побутової культури. Дуже високим у представників польської меншини є автостереотип, пов'язаний з віросповіданням.

За показниками загальноукраїнського дослідження етнонаціональних та територіально-буттєвих орієнтацій народу, що проводилося у 1989-1990 р. сектором філософії і соціології нації та етносу Інституту філософії НАН України було визначено, що у поляків перше місце посідають установки на власний етнос (35%) і європейську культурну спільність (33%), дещо менша інтенсивність орієнтації на космополітичну спільність - 29% (13,31).

За сучасної доби, коли відбулася і триває міксеризація народів та маргіналізація носіїв культури, надто важливим є поняття якості національної культури, структури національного менталітету, що за своїм змістом складається з трьох елементів:

- національний дім-сімейно-родинні зв'язки, спільна територія мешкання і рідна земля, національний одяг, їжа, житло та ін.;

- духовна культура народу - мова, музичний і словесний фольклор, національні риси характеру, звичаї, традиції, література, мистецтво, віросповідання;

- історична доля народу - необхідність зберегти себе як народ, можливість відчувати свою приналежність до рідного народу, національні кривди, національне лихо (соціальні конфлікти, стихійне лихо).

Розглянемо інтенсивність цих установок у поляків, що проживають на теренах України (див. табл.3).

Таблиця 3. Структура національного менталітету.

Компоненти менталітету	%
Національний дім	27,5
Духовна культура народу	47,0
Історична доля народу	25,2

У цьому контексті структура менталітету розглядається у колективній праці, яка здійснена під керівництвом Б.Попова (13,31-32).

Отже, можна зробити висновок, що етнічні установки поляків можна характеризувати як «синдром мігранта»: порівнено слабкий акцент на цінності національного дому й підвищена увага до духовних компонентів національної культури. Їм притаманний високий рівень усвідомлення власної відповідальності за історичну долю нації.

Саме тому сприятливі умови для національно-культурного, мовного та духовного відродження польської національної групи в Україні сформувалися ще наприкінці 80-х років. У 1988 році у рамках Українського відділення Товариства радянсько-польської дружби і

Українського товариства дружби і культурного зв'язку з закордоном було створено Польську культурно-освітню секцію. Її очолив С.Шалацький, заступник - А.Ромейко. У вересні 1988 року її було перетворено в культурно-освітнє товариство поляків в Україні (КОТП). У його Статуті було записано, що членом КОТП може бути кожний громадянин СРСР польської чи іншої національності. КОТП визначало такі завдання своєї роботи: захист польських історичних пам'яток в Україні, організація вивчення польської мови, культурно-освітня діяльності, розвиток співробітництва між Україною та Польшею, розширення контактів між громадянами цих двох держав. Підрозділи товариства були створені у Києві (імені А.Міцкевича), Житомирі (імені Я.Домбровського), Вінниці (імені Я.Івашкевича).

Пізніше вони з'явилися у Хмельницькому, Харкові, Одесі, Кіровограді, Кременчузі. У Києві було відкрито польську гімназію, організовано відділи польської книги у бібліотеках міста. Відновлено видання польськомовної газети «Київський щоденник» (після 75-річної перерви). У приміщеннях Київського будинку вчителя відкрив свої двері «Польський клуб». У 1989 році 20 юнаків та дівчат з України були прийняті у польські вищі навчальні заклади, а у 1992 - 25. Травень 1990 року зібрав Перший Конгрес поляків (500 представників). У жовтні 1991 року відбувся II Конгрес, на якому була заснована Спілка поляків України. Пізніше було створено Федерацію поляків в Україні, до якої увійшло КОТП.

Але така триумфальна хода відродження національної самосвідомості поляків не проходить безпроблемно. Із створенням національної державності постає чимало проблем етнокультурного характеру. Це насамперед, викликано тим, що нації постімперської доби, як правило, мають поліетнічну структуру населення. Ця обставина відразу загострює мовне питання та зачіпає освіту.

Якщо у 1993 році на Україні з 21.044 шкіл існувало 350 загальноосвітніх шкіл, у яких 55 тис. учнів навчалося 15 мовами національних меншин (серед них 3 польських - 537 школярів) та 1400 факультативних груп (90 польських) (6,21). То у 1994 році кількість польських шкіл знизилась до 2 (обидві у Львові). Та ж школа, яка є у Києві, має гучну назву: «школа-гімназія з польською мовою навчання». Проте польською вона ніколи не була! І, мабуть, вже не буде. В ній ґрунтовно вивчається польська мова, але як іноземна.

Сьогодні ж можна з певністю стверджувати, що мережа шкіл для національних меншин взагалі та поляків зокрема ні кількісно, ні якісно не може задовольнити потреб цих народів в освіті. У зв'язку з цим Міністерство освіти та Міністерство у справах національностей і міграції спільно з Радою національних товариств України підготували проект Державної програми відродження і розвитку освіти національних меншин в Україні до 2000 року. Метою цієї програми є:

- відтворення освітніх закладів національних меншин з рідною мовою викладання;
- оновлення змісту освіти і виховання дітей етнічних груп;
- запровадження науково-педагогічних досліджень широкого кола проблем, пов'язаних із розбудовою національної освіти;
- здійснення заходів організаційного, науково-методичного забезпечення освітніх установ національних меншин;
- кадрові зміни у підготовці педагогічних кадрів;
- поліпшення видавничої справи (6,23).

Отже, незаперечним є факт: серед найневідкладніших, найболючіших проблем, що постали перед Україною як незалежною державою в галузі освіти, завдання розбудови шкільництва національних меншин вражає складністю та невирішеністю, які впливають із загальної невизначеності проблеми - «що», «як», а головне «для кого» потрібно розбудовувати щось специфічне, відмінне від усталеного, звичного.

Стосовно головного питання розвитку польської освіти (тобто «для кого») багато з науковців дотримується думки про те, що висока національна самосвідомість поляків найбільше зберіглася у представників польської меншини Житомирської, Хмельницької, Львівської областей. Тому логічно було б говорити про моделі організації освіти для польської етнонаціональної меншини саме у цих регіонах. Організація освіти Львівської області більш знайоме та вивчене питання, а тому ми вирішили звернутися до регіону Волинь-Житомирщина, який є близьким нам.

Процес розвитку освіти для польської етнонаціональної меншини на Волині може розглядатися з точки зору дії основних філософських законів та діалектичних закономірностей: причини та наслідки; загального, одиничного та особливого; сутності та форма; логічного та історичного; абсолютного та відносного.

З точки зору площинного часового зрізу систему шкільництва на Волині можна представити як прояв взаємозв'язку феноменів загального, одиничного та особливого, а саме:

I. Освіта для польської етнонаціональної меншини у регіоні являє собою **особливу** соціальну інституцію.

II. Як **особлива** соціальна інституція, вона складається з системи соціальних **одиниць** (точкових культурно-освітніх утворень) - шкіл, бібліотек, театрів тощо.

III. Ці **особливі** освітні одиниці повинні знаходитися у повній відповідальності із загальним інститутом освіти української держави.

Приймаючи до уваги діалектичні закономірності, яким підпорядковується система польського шкільництва, можна визначити, яким моделям освіти може відповідати ця система, спираючись на дві основні групи підходів до розбудови організації освіти національних меншин, що були запропоновані Ю.С.Войцехівським (8).

А. Домінанта загального у триєдиному ланцюгу «загальне-одиничне-особливе» призводить до двох основних варіантів соціокультурної політики щодо освіти етнонаціональної меншини:

1. Культурно-освітній фундаменталізм сам по собі заперечує необхідність створення спеціалізованих закладів, впровадження певних курсів у навчальний процес, функціонування такої системи освіти для національних меншин, яка була б чимось відмінною від існуючої. В цьому фундаменталізм вбачає загрозу для розвитку культури домінуючого етносу, небезпеку для збереження його самобутності. Щодо польського шкільництва на Волині, то ця модель вже була характерна після скасування останніх польських шкіл на Волині-Житомирщині у 1938 році. Якщо сьогодні наша держава піде по шляху культурно-освітнього фундаменталізму, то це викличе зворотню реакцію етнонаціональних меншин. Поширяться настрої створити мережу таких шкіл для національних меншин, де б навчально-виховний процес базувався виключно на іноземному педагогічному досвіді з використанням відповідних підручників, програм, методик.

2. Культурно-освітній консерватизм намагається уникнути крайнощів, властивих фундаменталізму, визначаючи право інших етнічних груп на власне навчання в рамках існуючої системи освіти. В цьому випадку в центр виховної роботи ставиться завдання формування громадянської свідомості, спільної для представників всіх етнічних груп, що проживають в Україні. При здійсненні цієї моделі підтримується існування точкових культурно-освітніх утворень (окремі школи, предмети в межах шкільного курсу, факультативи). При цьому вказані точкові утворення не об'єднуються в культурно-освітнє ціле регіонального характеру. Ця модель характерна для сучасного становища польського шкільництва на Волині-Житомирщині.

Б. Домінанта категорій особливого чи одиничного може бути представлена у вигляді кількох типових моделей:

1. Культурно-освітній лібералізм орієнтований на реформування суспільних відносин, пом'якшення соціальних і національних суперечностей з метою створення рівних освітніх можливостей для представників різних етнічних і національних груп, встановлення між ними культурного взаєморозуміння. Він відповідає політиці співіснування окремих національних груп («культурних типів»), що разом складають націю (синтез-культуру).

2. Культурно-освітній ліберейшеналізм («культурне визволення») відрізняється спрямованістю освіти на задоволення потреб конкретної дитини, максимальний вияв індивідуальності в межах інституту освіти, персоналізація як інституалізованої (державної та позадержавної), так і позаінституалізованої освіти. Найбільш завершеного вигляду ліберальні підходи набувають у концепції полікультурної (багатокультурної) освіти, що має зрозумілі та привабливі цілі:

- захист прав людини у галузі культури;
- захист соціальної справедливості та рівних освітніх можливостей (як окремої особи, так і певних національних груп);
- збереження і додержання національно-культурних відмінностей;
- повага до альтернативного вибору інших;
- справедливий розподіл влади і владних функцій у суспільстві між представниками різних національних та соціальних груп.

Якщо розглядати можливість реалізації цих двох типів в практиці організації польського шкільництва, то можна відзначити, що система освіти польської етнонаціональної меншини 1920-1938 рр. була проголошеною, але не реалізованою освітнім лібералізмом. Типу Б.2. за весь час свого розвитку польське шкільництво не досягло взагалі. І як свідчить аналіз, на сьогоднішній день в Україні майже відсутня соціальна база поширення ліберальних ідей. Більш того, в освіті і культурі переважають консервативні тенденції.

Таким чином, в умовах України ефективне впровадження засад полікультурного навчання і виховання можливе лише на консервативно-ліберальному ґрунті, на основі своєрідного поєднання консервативного і ліберального підходів (культурного лібералізму і культурного консерватизму).

В межах кожної з вказаних моделей відбувається соціалізаційні процеси представників польської етнонаціональної меншини. На цей процес впливає певний ряд факторів, які умовно можна поділити на кілька груп.

Група А. Це об'ємні чи макрофактори, куди відносяться:

- планета як місце, фактор і об'єкт життєдіяльності уламків польського етносу разом з його ядром;
- тип державного устрою, в якому існує польська етнонаціональна меншина (незалежна Україна);
- регіональні особливості України в Європейському контексті та Волині - Житомирщини у державному українському (наявність групи етнодисперсних та етнокомпактних меншин, їх розміщення, близькість до ядер етносу тощо).

Група Б. До неї відносяться лінійні, або, як їх ще можна назвати, помірні фактори, а саме:

- власна внутрішня структура етносу у регіоні, зміни в ній за весь період існування, внутрішня сутність меншини;
- типи поселення, в яких проживали і проживають представники польської етнонаціональної меншини на Волині.

Група В. Група точкових чи мікрофакторів, які здебільшого визначають систему соціальних інституцій, де безпосередньо відбувається соціалізація представників польської етнонаціональної меншини в етносоціальний організм української держави:

- сім'я як середовище і основа збереження етнопсихології та самоідентифікації; як умова організації відцентрових та доцентрових процесів та реалізації формули «ми ↔ вони» у еволюційному варіанті розвитку; етнопедagogічне середовище поляків Волині в умовах асиміляційних процесів при різному державному устрої на території регіону;

- середовище одностатевих як фактор формування етносоціального статусу дитини; реалізація формули «ми ↔ вони» на окремому горизонтальному віковому зрізі. При цьому вказана формула являє собою не що інше, як зовнішньо-символічний прояв соціальної взаємодії в етносоціальному середовищі.

Як частина загальнонаціональної системи освіти польське шкільництво на Волині-Житомирщині є інституалізованою частиною культурно-освітнього процесу в середовищі польської етнопонаціональної меншини України взагалі. Ця частка представлена у вигляді сукупності державних чи позадержавних культурно-освітніх інституцій (залежно від того, за державною чи громадською ініціативою вони створені). Позаінституційна та оканіональна частки освіти етнопонаціональної меншини проявляється перш за все на рівні мікрофакторів соціалізації (сім'я, середовище одностатевих). Однак до цих внутрішніх (по відношенню до інституту держави) інституцій у сучасному польському шкільництві долучаються ще й зовнішні, відділені від держави, - перш за все церква. Україна є державою поліетнічною, а разом з тим і поліконфесійною. Національна спадщина польського етносу тісно пов'язана з католицькими коренями. На сьогоднішній день костюл є одним з основних факторів і чинників оканіональної освіти.

Але слід відмітити, що в регіональному і в хронологічному відношенні точкові і лінійні фактори, що впливають на розвиток польської етнопонаціональної меншини на Волині, є найменш дослідженими. З точки зору соціології вказані фактори являють собою масив соціальних явищ і соціальних взаємодій з власними підсистемами. Соціальні явища в етносередовищі можуть виступати у двох проявах: внутрішньо-психічному та зовнішньо-символічному. При цьому польське шкільництво являє собою об'єктивізацію суб'єктивного (етнопсихічного-національна психіка). Таке представлення реалізується у переведенні внутрішньо-психічної сутності освіти як соціального явища в зовнішньо-символічну форму її прояву.

Перш за все формами такої символізації є:

- а) звукова символізація (польська мова, народний фольклор);
- б) кольорова символізація (національні кольори етносу - червоний та білий);
- в) предметна символізація (речово-побутова культура, національна атрибутика).

Все вище сказане дозволяє зробити висновок: перевага інституалізованої частини етнопонаціональної системи освіти веде до посилення централізованих тенденцій у розвитку польського шкільництва. Однак таке положення не призводить до втрати іноетнічності, оскільки таке положення речей збільшує потребу конституційної наповненості у сфері освіти. Отже, наближає організацію освіти польської етнопонаціональної меншини до концепції полікультурної освіти в Україні.

Моделювання системи польського етнопонаціонального шкільництва у єдиній системі освіти України була запропонована у дослідженні викладача кафедри педагогіки Житомирського державного педагогічного інституту ім. І.Я.Франка Сейко Наталії Андріївни на основі використання терміну інтенсивності соціалізуючої функції. Розглянемо запропоновані автором моделі як можливі співвідношення інтенсивності соціалізуючої функції загальнодержавної системи освіти (I_z) та шкільництва для польської етнопонаціональної меншини (I_n) (15,137-139).

1. $I_n = I_z$ (ідеальна модель). Школа для представників етнопонаціональної меншини виконує свої тестуючі, селекційуючі та розподільчі функції, поєднуючи національну форму освіти із загальнодержавною сутністю. До такої моделі наближається вже згадувана вище полікультурна освіта.

2. $I_n > I_z$ (парадоксальна модель). Шкільництво однієї етнопонаціональної меншини швидше і краще виконує свої соціалізаційні функції, аніж загальнодержавна система освіти. На початку XIX століття на Волині складалася саме така модель. Оскільки статус польськомовної освіти у регіоні був вищим у порівнянні з панівним російсько-мовним шкільництвом (наприклад, Кременецький ліцей).

3. $I_n < I_z$ (реальна модель). Шкільництво етнопонаціональної меншини виконує обмежені соціалізаційні функції. Взяна модель відповідає перехідному стану від культурно-освітнього консерватизму до одноіменного лібералізму.

4. $I_n \rightarrow 0$ (гіперболічна модель). Має два прояви:

а) відсоток шкіл для етнопонаціональної меншини, класів у двомовних та одномовних школах, факультативів настільки невеликий, що вони у масштабах держави не несуть на собі практично ніякого соціалізаційного навантаження;

б) тестуючу, селекційну та розподільчу функції освіти покладено на інші соціальні інститути.

На сучасному етапі розвитку польського шкільництва на Волині-Житомирщині соціалізаційні функції у першу чергу виконують інститут сім'ї та релігії. У зв'язку з цим є сенс говорити про певне відродження початкової польськомовної освіти, яка базується на розгортанні мережі недільних шкіл при католицьких костьолах. Отже існують певні складнощі побудови структури польського шкільництва на Волині-Житомирщині як одного з регіонів компактного проживання польської етнопонаціональної меншини:

1. Польське шкільництво на Волині не може співпадати за своєю формою з моделлю єдиної національної школи і вимагає додаткового теоретичного обґрунтування.

2. В Україні на даний час немає достатнього економічного підґрунтя та наукового потенціалу для вирішення концептуального і практичного аспекту проблеми. Навіть для задоволення кількох початкових шаблів (початкова освіта польською мовою, викладання польської мови, вивчення історії Польщі) не вистачить педагогічних кадрів.

3. Досвід створення польського шкільництва на Волині-Житомирщині є достатньо цінним з точки зору власне досвіду, але відкриває численні проблеми як в середині цього соціокультурного утворення, так і з боку дії інших соціальних інститутів - економіки, науки, політики, релігії, ідеології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про національні меншини в Україні». - К.: Голов. Спеціаліз.ред.літ. мовами нац. меншин України, 1993. - 14 с.
2. Итоги Всесоюзной переписи населения 1959 г. Украинская ССР.
3. Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 г. Украинская ССР.
4. Итоги Всесоюзной переписи населения 1979 г. Украинская ССР.
5. Итоги Всесоюзной переписи населения 1989 г. Украинская ССР.
6. Антонюк О., *Створення умов для розвитку національної культури в Україні* // Народна творчість та етнографія. №5-6, 1993.-С.19-25.
7. Буроменський М.В., *Чи можна реалізувати Закон «Про національні меншини в Україні»?* // Права людини в Україні. Вип.2, 1993. - С.3-10.
8. Войцехівський Ю.С., *На засадах полікультурного навчання* // Відродження. №1, 1993. - С.14-16.
9. „Dziennik Kijowski” 1995-1998 rr.
10. *Етнічні меншини Східної та Центральної Європи (Комперативний аналіз становища та перспектив розвитку)*. 36. статей.-К.-1994.- 208 с.
11. Євтух В.Б., *Національні меншини - об'єкт державної етнополітики* // Український географічний журнал.- №3, 1997.-С.3-9.
12. Єременко Т., *Поляки в Україні* // Віче.- №2, 1993.-С.119-130.
13. *Життя етносу: соціокультурні нариси*: Навч. Посібник // Б.Попов (керівник авторського колективу), В.Ігнатов, М.Степурко та ін.- К.: Либідь, - 1997. - 240 с.
14. Мигович І.І., Макара М.Г., *Етнічна структура як чинник громадської злагоди* // Відродження, №12, 1994. - С.4-7.
15. Сейко Н.А., *Розвиток польського шкільництва на Волині-Житомирщині у 1920-1938 рр.* Дис.канд.пед.наук.- 1998. -К.
16. *Quo vadis, Ukraine? Матеріали третьої (зимової) сесії Міжнародної школи україністики*, (Київ, січень, 1992 р.) / Упоряд. та авт. вступ. сл. Осташ.- (Б-ка Міжнар. шк. Україністики. Число 1).- Одеса: Маяк, 1992.-240 с.
17. Jabłonowska H., *Tożsamość czy asymilacja?*, “Dziennik Kijowski”, 1998, lipiec.